

ASMENINIŲ PAGALBINIŲ ŪKIŲ EKONOMINIS VAIDMUO ŽEMĖS ŪKIO GAMYBOJE IR KOLŪKIEČIŲ VARTOJIME

J. DVILEVIČIUS

Pagrindinis būdas didinti žemės ūkio produktų gausumą šalyje yra kolūkių ir tarybinių ūkių visuomeninės gamybos vystymas. Kolūkių ir tarybinių ūkių visuomeniniame ūkyje pagaminama pagrindinė žemės ūkio produkcijos dalis. Tačiau kolūkių ir tarybinių ūkių visuomeninė gamyba dabartiniu laikotarpiu dar nepasiekė tokio išsivystymo lygio, kad būtų galima atsisakyti nuo žemės ūkio produktų gamybos gyventojų asmeniniuose pagalbiniuose ūkiuose. Taigi tam tikra dalis žemės ūkio bendrosios ir prekinės produkcijos yra pagaminama kolūkiečių, darbininkų ir tarnautojų asmeniniuose pagalbiniuose ūkiuose. Straipsnyje yra bandoma panagrinėti kolūkiečių asmeninių pagalbinių ūkių socialinę esmę, jų ekonominį vaidmenį žemės ūkio gamyboje ir kolūkiečių vartojime.

Kolūkiečių asmeninių pagalbinių ūkių ekonominę esmę apsprendžia toji vieta, kurią jie užima socialistinių gamybinių santykių sistemoje. Visiškai nevykęs yra kolūkiečių asmeninių ūkių sutapatinimas su buvusiais valstiečių individualiniais ūkiais. Tarp šių ūkių kategorijų yra principinis skirtumas. Individualiniai ūkiai buvo valstiečių privatinės nuosavybės ekonominis pagrindas, pagrindinis jų pajamų šaltinis ir darbo sfera. Tuo tarpu kolūkiečių asmeninių ūkių dalis — sodybiniai sklypai yra kolūkiams priskirtos žemės dalis, jie nėra netgi asmeninės nuosavybės objektas. Kolūkiečių asmeniniai ūkiai nesudaro ir negali sudaryti jokios savarankiškos ekonominės sanklodos. Asmeninių ūkių ekonominė paskirtis yra grynai vartotojiško pobūdžio, t. y. tenkinti asmeninius kolūkiečių poreikius. Kolūkiečių asmeninių ūkių socialinę esmę apsprendžia asmeninės nuosavybės ekonominiai santykiai. Kadangi kolūkiečių asmeninės nuosavybės materialinis pagrindas yra formuojamas iš visuomeninio ūkio gaunamų pajamų, todėl pagaminami produktai pagalbiniuose ūkiuose ir turimi darbo įrankiai sudaro tik dalį kolūkiečių asmeninės nuosavybės.

Gamybinė kooperacija panaikina valstiečių privatinę nuosavybę, valstiečių ekonominį dvilypumą, bet jokia būdu nepanaikina jų asmeninės nuosavybės ne tik vartojimo reikmenims, bet ir atskiroms gamybos priemonėms. V. Leninas, kalbėdamas apie materialinio suinteresuotumo reikšmę socializmo statyboje, yra nurodęs: „Ne, asmeninė nuosavybė vartojimo reikmenims ir įrankiams,— jos mes niekad nebuvome panaikinę valstiečių atžvilgiu“ (1, p. 46).

Asmeninė nuosavybė socializmo sąlygomis išreiškia ekonominius santykius, kurie apsprendžia socialistinės visuomenės narių materialinių ir kultūrinių poreikių patenkinimą. Kolūkiečių asmeninė nuosavybė, jos materialinis pagrindas, susidarymo šaltiniai turi savų ypatumų, palyginus su valstybinės nuosavybės įmonių dirbančiųjų asmenine nuosavybe. Kolūkiečių asmeninėje nuosavybėje, kartu su asmeninio vartojimo reik-

menimis, išlieka iki tam tikro laiko nedidelis kiekis darbo įrankių ir produktyviųjų gyvulių.

Kolūkiečių asmeninių pagalbinių ūkių ekonominis vaidmuo žemės ūkio gamyboje pasireiškia dvejopa prasme: pirma, juose gaminami tokie produktai, kurių gamyba silpniau išvystyta visuomeniniame ūkyje, ir, antra, kolūkiečių pagalbinių ūkių buvimas palengvina visuomeniniam ūkiui geriau aprūpinti žemės ūkio produktais miestų dirbančiuosius. Pavyzdžiui, kolūkiečių asmeniniuose ūkiuose yra auginama žymi dalis bulvių, daržovių ir vaisių. Kaip parodė mūsų atlikti apskaičiavimai, 1965 m. kolūkiečių asmeninių pagalbinių ūkių lyginamasis svoris bulvių ir daržovių pasėlių plote siekė apie 38,3%, kolūkių visuomeninio ūkio — 25,8% (9, p. 6, 8). Esant gausiam patręšimui ir rūpestingai priežiūrai, kolūkiečių asmeniniuose ūkiuose gaunamas palyginti aukštas auginamų augalininkystės kultūrų derlingumas. Tačiau sodybinių sklypų plotas yra labai ribotas dydis, užimantis tik mažą dalį respublikos žemės ūkio naudmenų ploto. 1965 m. kolūkiečių sodybinių sklypų lyginamasis svoris bendrame visų ūkių naudmenų plote siekė tik 3,9%, o kolūkių žemėje — 6,4% (9, p. 4). Kolūkiečių asmeniniuose pagalbiniuose ūkiuose pagaminama nežymi dalis bendrosios augalininkystės produkcijos.

Žymiai didesnis kolūkiečių asmeninių ūkių vaidmuo yra gyvulininkystėje. 1965 m. Lietuvos TSR kolūkiečių asmeninėje nuosavybėje buvo: galvijų — 26,1%, kolūkių visuomeniniame ūkyje — 41,5%, tame tarpe karvių — 30,2% ir 34,6%, kiaulių — 33,0% ir 35,9%, avių — 68,9% ir 21,2%, paukščių — 61,9% ir 9,1% (9, p. 22; 10). Suprantama, dabartiniu metu kolūkiečių asmeniniuose ūkiuose yra pagaminama žymi dalis gyvulininkystės produkcijos. 1965 m. kolūkiečių asmeniniuose ūkiuose buvo pagaminta 35,1% viso mėsos paruošų kiekio (tame tarpe 38% kiaulienos), 32% pieno (10).

Dalis kolūkiečių asmeniniuose ūkiuose gautos produkcijos yra parduodama. Nuo 1958 metų, panaikinus žemės ūkio produktų privalomuosius pristatymus iš gyventojų asmeninių ūkių, šios ūkių kategorijos lyginamasis svoris žemės ūkio prekinėje produkcijoje sumažėjo. Tačiau ir dabartiniu metu gyventojų asmeniniai pagalbiniai ūkiai yra rimta paspartis, visuomeninei gamybai aprūpinant pramonę ir miestų gyventojus žemės ūkio produktais. 1965 m. Lietuvos TSR gyventojų asmeninių ūkių lyginamasis svoris atskirų žemės ūkio produktų valstybiniuose supirkimuose buvo toks: bulvių 33,5%, pieno — 19%, kiaušinių — 8,9% (9, p. 28—31). Deja, mūsų statistikoje neparodoma atskirų gyventojų asmeninių ūkių kategorijų prekinė produkcija. Todėl tenka apsiriboti savo asmeninių stebėjimų rezultatais. Tyrinėdamas žemės ūkio produktų gamybos ir jų realizavimo klausimus kolūkiečių asmeniniuose ūkiuose Kėdainių rajone, straipsnio autorius apskaičiavo, kad vidutiniškai viename asmeniniame ūkyje 1965 metais buvo parduota: mėsos (gyv. svoriu) — 7 kg, pieno — 420 kg, bulvių — 139 kg, vaisių — 30 kg, kiaušinių — 180 vnt.

Kalbant apie kolūkiečių asmeninių ūkių vaidmenį žemės ūkio gamyboje, reikia pabrėžti jų reikšmę kolūkiečių asmeniniame vartojime. Kadangi kolūkiečiai tokius vertingus produktus, kaip mėsa, pienas, kiaušiniai ir kt., pasigamina asmeniniuose ūkiuose, visa tai turi nemažą reikšmę kolūkių visuomeninei gamybai. Čia galima pateikti tokius apskaičiavimus, pagrįstus kolūkiečių šeimų biudžetų tyrimo duomenimis. Jeigu tą produktų kiekį, kurį suvartojo kolūkiečiai 1965 metais ir kuris buvo pagamintas asmeniniuose ūkiuose, reikėtų išskirti iš visuomeninės gamybos, tai šių produktų realizaciją Lietuvos TSR kolūkiuose tais pačiais metais reikėtų padidinti: mėsos — 56%, pieno — 74%, kiaušinių — 4 kar-

tus ir daržovių — 4 kartus. Tokį žemės ūkio produktų gamybos padidėjimą kolūkių visuomeninėje gamyboje galima pasiekti tik per ilgesnį laiką. Žemės ūkio produktų gamyba kolūkiečių asmeniniuose ūkiuose yra rimtas palengvinimas, visuomeniniam ūkiui pateikiant daugiau maisto produktų miestų dirbantiesiems. Kolūkiai turi geresnes galimybes didinti žemės ūkio produktų pardavimą valstybei. 1958 m. Lietuvos TSR kolūkiai pardavė valstybei, skaičiuojant 100-ui ha žemės ūkio naudmenų, po 34,4 ct mėsos ir po 132,5 ct pieno, o 1965 m. atitinkamai — 48,4 ct mėsos ir 291 ct pieno (9, p. 4, 30). 1965 m. valstybinių supirkimų lyginamasis svoris atitinkamų produktų gamyboje Lietuvos TSR kolūkiuose buvo toks: mėsos — 96%, pieno — 89%, kiaušinių — 72%, daržovių — 45% (11).

Kolūkiečių, taip pat valstybinių įmonių dirbančiųjų asmeninių pagalbinių ūkių buvimas ir net tam tikras vystymasis nebuvo kliūtis visuomeninio ūkio stiprėjimui. Tikslinga atkreipti dėmesį į tokį reiškinį. 1958—1965 m. kolūkiečių asmeninių pagalbinių ūkių lyginamasis svoris mėsos gamyboje sumažėjo 36%, tame tarpe kaulienos — 24%, pieno — 34% (10). Tačiau per šį laikotarpį kolūkiečių asmeniniuose ūkiuose gauto pieno kiekis sumažėjo tik 18%, mėsos — 1%, o tame tarpe kaulienos gamyba išaugo 22% (10). Vadinasi, kolūkiečių asmeninių ūkių lyginamojo svorio gyvulininkystės produktų gamyboje sumažėjimas pasiektas dėka spartaus visuomeninės gamybos vystymosi. Tai pasiekta, teisingai derinant visuomeninius ir asmeninius kolūkiečių ir tarybinių ūkių darbininkų interesus, nepažeidžiant kolūkiečių ir tarybinių ūkių darbininkų asmeninio pagalbinio ūkio (4, p. 15).

Sudarant maisto produktų gausumą šalyje, pagrindinis vaidmuo tenka kolūkių ir tarybinių ūkių visuomeninei gamybai. Vis didesniu mastu tenkinant šalies poreikius žemės ūkio produktams iš visuomeninio ūkio, asmeninių pagalbinių ūkių ekonominis vaidmuo laipsniškai mažės. Tačiau šiame penkmetyje asmeniniai pagalbiniai ūkiai dar išliks kaip svarbus žemės ūkio produktų gamybos rezervas. Pavyzdžiui, 1970 m. Lietuvos TSR kolūkių ir tarybinių ūkių visuomeninės gamybos lyginamąjį svorį bendroje mėsos gamyboje numatoma padidinti iki 56%, pieno — iki 53%, kiaušinių — iki 34% (6, p. 318). Vadinasi, likusioji gyvulininkystės produktų dalis bus pagaminta gyventojų, tame tarpe ir kolūkiečių, asmeniniuose pagalbiniuose ūkiuose.

Iš viso to, kas čia buvo išdėstyta apie kolūkiečių asmeninių pagalbinių ūkių ekonominį vaidmenį žemės ūkio produktų gamyboje, galima būtų padaryti tokią išvadą: esant dabartiniam kolūkių ir tarybinių ūkių visuomeninės gamybos išsivystymo lygiui, žemės ūkio produktų gamyba kolūkiečių asmeniniuose pagalbiniuose ūkiuose yra būtina ir ekonomiškai naudinga visos socialistinės visuomenės požiūriu. 1953 m. Rugsėjo plenumo nutarime, kuris turėjo labai svarbią reikšmę kolūkių ekonomikai, buvo pažymėta, kad „tam tikro produktyviųjų gyvulių skaičiaus buvimas asmeninėje nuosavybėje yra svarbi sąlyga valstietijos materialinei gerovei kelti ir gyvulininkystės produktų paruošų apimčiai šalyje padidinti ir, vadinasi, yra naudinga tiek kolūkiečiams, tiek ir valstybei“ (2, p. 600). Žemės ūkio produktų gamyba asmeniniuose ūkiuose yra materiališkai suinteresuoti ne tik patys kolūkiečiai, bet ir visa socialistinė visuomenė, esant dabartiniam gamybinių jėgų išsivystymo lygiui žemės ūkyje.

Nepaisant to, kad lemiamoji dalis gamybos priemonių yra sukonzentruota kolūkių visuomeniniame ūkyje, kolūkiečių asmeniniuose ūkiuose pagaminama, kaip buvo nurodyta, žymi dalis žemės ūkio produkcijos. Tokį kolūkiečių asmeninių pagalbinių ūkių pajamingumo lygį apsprendžia sąlygos, kuriose jie egzistuoja. Kolūkiečių asmeniniai pagalbiniai ūkiai

yra intensyvaus pobūdžio. Kolūkiečių asmeninėje nuosavybėje yra sukoncentruota nemaža dalis produktyviųjų gyvulių, sodybiniuose sklypuose pagrindinę vietą užima kaupiamosios kultūros. Be to, kolūkiečių asmeninių ūkių pajamingumui turi nemažos reikšmės toks veiksnys, kaip sodų ir kultūrinių uogų auginimas sodybiniuose sklypuose. 1964 m. Lietuvos respublikoje gyventojų, tame tarpe ir kolūkiečių, asmeniniuose ūkiuose buvo 64,1% viso vaisius vedančio vaismedžių ploto ir buvo gauta 91,7% vaisių ir uogų derliaus (8, p. 81).

Didelės reikšmės kolūkiečių asmeninių ūkių vystymuisi turi palanki mokesčių politika. Tačiau svarbiausias kolūkiečių asmeninių pagalbinių ūkių vystymosi ekonominis ir materialinis pagrindas yra kolūkių visuomeninis ūkis. Kolūkiečių asmeniniai ūkiai neapsiriboja sodybinio sklypo ribomis, pagrindinę jų dalį sudaro turimi gyvuliai. Tuo tarpu pašarai ir ganykla asmeniniams gyvuliams yra gaunama iš visuomeninio ūkio. Sodybinio sklypo įdirbimui kolūkiečiai gauna iš kolūkių traukiamąją jėgą, daugelyje atvejų nemokamai. Dalis natūrinio darbo apmokėjimo yra sunaudojama kaip pašaras asmeniniams gyvuliams šerti. Kolūkiečių asmeniniai ūkiai yra betarpiškai susiję su kolūkių visuomeniniu ūkiu. Būtent toji aplinkybė ir apsprendžia palyginti aukštą kolūkiečių asmeninių pagalbinių ūkių pajamingumo lygį.

Stiprėjant kolūkių ekonomikai, kartu vyksta paskirstymo pagal darbą ekonominių santykių tobulėjimo procesas. Kolūkiečių būtinasis produktas vis didesne dalimi yra formuojamas iš visuomeninio ūkio gaunamų pajamų. Respublikos kolūkiuose, ypač pastaraisiais metais, sparčiais tempais didėja kolūkiečių darbo apmokėjimas. 1965 m. Lietuvos TSR kolūkiuose darbo apmokėjimas, skaičiuojant vienai žmogaus dienai, palyginus su 1959 m., išaugo 2,4 karto, o piniginė jo dalis — 3,3 karto (11). Didėjant kolūkiečių šeimų visuminių pajamų dydžiui, žymiai spartesniais tempais didėja pajamos, gaunamos iš visuomeninio ūkio. 1959—1965 m. Lietuvos TSR kolūkiečių asmeninės pajamos, skaičiuojant vienai šeimai, padidėjo 26%, tame tarpe pajamos iš visuomeninio ūkio — 64%, o iš asmeninio pagalbinio ūkio — 5% (10).

Kaip matome, kolūkiečių asmeninių pajamų padidėjimas buvo pasiektas daugiausia visuomeninio ūkio sąskaita. Tačiau darbo apmokėjimas kolūkiuose (išskyrus nedidelį skaičių ekonomiškai stiprių ūkių) nepasiekė tokio lygio, kad kolūkiečiai būtų nesuinteresuoti pagalbine gamyba asmeniniuose ūkiuose. Pajamos iš asmeninių pagalbinių ūkių sudaro esminę kolūkiečių būtinojo produkto dalį, be kurios būtų negalimas darbo jėgos reprodukcijos procesas normaliomis sąlygomis kolūkiuose, esant dabartiniam visuomeninės gamybos išsivystymo lygiui.

Pajamų iš asmeninių ūkių dydis nėra betarpiškai susijęs su kolūkiečių gamybinio aktyvumu visuomeniniame ūkyje, nes gamyba pagalbinuose ūkiuose yra vykdoma laisvo laiko sąskaita, be to, asmeninių ūkių darbuose aktyviai dalyvauja senyvo amžiaus šeimos nariai ir paaugliai. Dalį iš asmeninių ūkių gaunamų produktų kolūkiečiai parduoda valstybinių supirkimų tvarka, vartotojų kooperacijai ir kolūkinėje rinkoje. Šitos piniginės pajamos gaunamos tiesiogiai iš visuomeninio ūkio, kaip darbo apmokėjimas. Todėl asmeninio materialinio suinteresuotumo principo įgyvendinimas kolūkiuose turi savų ypatumų, palyginus su valstybinės nuosavybės įmonėmis. Kolūkiečiai skatinami dalyvauti visuomeninėje gamyboje, tiek įgyvendinant socialistinio paskirstymo principą, tiek panaudojant jų suinteresuotumą gaminti žemės ūkio produktus asmeniniuose pagalbinuose ūkiuose. Todėl asmeniniai pagalbiniai ūkiai yra viena iš ekonominių sąlygų, derinant visuomeninius ir kolūkiečių asmeninius materialinius interesus kolūkiuose. Tačiau asmeniniai pagalbiniai ūkiai tam-

pa iš tikrųjų kolūkių ir kolūkiečių ekonominių materialinių interesų derinimo sąlyga tada, kai:

a) kolūkyje sudaromos reikiamos jų vystymosi sąlygos. Lietuvos KP Centro Komitetas ir Ministrų Taryba 1965 m. kovo 22 d. priimtame nutarime Nr. 130 įpareigojo kolūkių valdybas ir tarybinių ūkių direktorius „padėti kolūkiečiams, darbininkams, tarnautojams bei kitiems piliečiams įdirbti žemės sklypus, taip pat padėti, atsižvelgiant į konkrečias sąlygas bei galimybes, aprūpinti pašaru ir ganykla asmeninius gyvulius, iaikomus sutinkamai su nustatytais normomis“ (5);

b) asmeninio ūkio dydis yra reguliuojamas priklausomai nuo kolūkiečių šeimos darbingų narių gamybinio aktyvumo visuomeninėje gamyboje. Tiems, kurie vengia darbo visuomeniniame ūkyje, pagalbiniis ūkis turi būti mažinamas;

ir c) svarbiausia — kai, stiprėjant kolūkių ekonomikai, kolūkiečiai vis daugiau gauna pajamų iš visuomeninio ūkio, kai visuomeninė gamyba tampa betarpiškai jų materialinės ir kultūrinės gerovės augimo pagrindu.

Kokia dalimi kolūkiečių asmeninės pajamos gaunamos iš asmeninių pagalbinių ūkių, pirmiausia priklauso nuo konkrečių kolūkių ekonominio išsivystymo lygio ir kolūkiečių darbo apmokėjimo dydžio visuomeninėje gamyboje. 1966 m. straipsnio autorius tyrinėjo kolūkiečių asmeninių pajamų sudėtį Kėdainių rajono Aristavos ir Ždanovo v. kolūkiuose. Šie kolūkiai yra kaimynai. Reikia pažymėti, kad toje apylinkėje, kur dabar yra mūsų minimi kolūkiai, iki kolektyvizacijos valstiečių buitinės, kultūrinės ir ekonominės gyvenimo sąlygos buvo vienodos.

Pagal ekonominio išsivystymo lygį Aristavos kolūkis žymiai pralenkia Ždanovo vardo kolūkį. 1965 m. bendrosios produkcijos vertė, tenkanti 100-ai ha žemės ūkio naudmenų, buvo: Aristavos kolūkyje — 37,7 tūkst. rb., Ždanovo v. kolūkyje — 22,7 tūkst. rb. Realizuotų bendrųjų pajamų dydis atitinkamai 24,5 tūkst. rb. ir 16,5 tūkst. rb. (12). Vienos žmogaus dienos apmokėjimas šiuose kolūkiuose buvo tokio dydžio: Aristavos kolūkyje — 4,08 rb., Ždanovo v. kolūkyje — 3,10 rb. (12). 1965 m. darbo apmokėjimo lygis Ždanovo v. kolūkyje taip pat buvo palyginti aukštas. Tačiau ankstesniais metais kolūkiečių darbo apmokėjimas šiame kolūkyje buvo žemo lygio — 1963 metais Ždanovo v. kolūkyje siekė tik 1,8 rb. už žmogaus dieną, 1964 m. — 2,12 rb. (13). Tuo tarpu Aristavos kolūkio kolūkiečiams jau ilgą laiką užtikrinamas pastoviai aukštas darbo apmokėjimas. Aristavos kolūkis pagal visuomeninės gamybos išvystymo ir darbo apmokėjimo lygį yra vienas stipriausių ūkių Kėdainių rajone. Ždanovo v. kolūkis, atsižvelgiant į 1965 m. ūkinės ir ekonominės veiklos rezultatus ir į tai, kad Kėdainių rajonas įeina į pirmąją respublikos rajonų ekonominę grupę, priskirtinas prie vidutinių kolūkių kategorijos.

Kaip jau minėta, 1965 m. darbo apmokėjimas Aristavos kolūkyje buvo 31% didesnis, negu Ždanovo v. kolūkyje. 1965 m. vieno visuomeninėje gamyboje dirbusio kolūkiečio vidutinis metinis darbo apmokėjimas (natūrinę dalį apskaiciavus valstybinėmis mažmeninėmis kainomis) Aristavos kolūkyje sudarė 816,3 rb., Ždanovo v. kolūkyje — 641,5 rb. (12). Kitą dalį asmeninių pajamų kolūkiečiai gavo iš visuomeninių vartojimo fondų ir asmeninių pagalbinių ūkių. Kiek pajamų kolūkiečiai gavo iš valstybinių visuomeninių vartojimo fondų šiuose kolūkiuose, nustatyti nepavyko. Atskaitymai nuo bendrųjų pajamų į bendrojo vartojimo fondus pačiuose kolūkiuose, įskaitant lėšas, kurios buvo įneštos į centralizuotą socialinio aprūpinimo fondą, 1965 metais buvo tokios apimties: Aristavos kolūkyje, skaičiuojant vienam dirbusiam kolūkiečiui per metus, 69 rb., Ždanovo v. kolūkyje — 24 rb. (12).

Pajamų iš asmeninių pagalbinių ūkių dydis priklauso nuo šių ūkių dydžio, o daugiausia — nuo to, kiek yra produktyviųjų gyvulių kolūkiečių asmeninėje nuosavybėje. 1965 m. minėtų kolūkių nariai turėjo vienodo dydžio asmeninius ūkius. Straipsnio autorius apklausos būdu bandė išaiškinti, kiek kolūkiečiai gavo pajamų iš asmeninių ūkių Aristavos ir Ždanovo v. kolūkiuose 1965 metais. Apskaičiavimai parodė, kad 1965 m. abiejuose kolūkiuose vienam dirbusiam kolūkiečiui teko vidutiniškai maždaug po 808 rb. pajamų iš asmeninių ūkių (gautus produktus įvertinus einamosiomis mažmeninėmis kainomis). Taigi mes galime apytikriai apskaičiuoti, kiek pajamų šių kolūkių nariai gavo iš visuomeninio ir kiek iš asmeninių pagalbinių ūkių. Visuminės pajamos, skaičiuojant vienam dirbusiam kolūkiečiui per metus, sudarė Aristavos kolūkyje 1693,3 rb., Ždanovo v. kolūkyje — 1473,5 rb. 1965 metais Aristavos kolūkio dirbantieji iš pagalbinių ūkių gavo 47% asmeninių pajamų, Ždanovo v. kolūkio — 52%. Kaip matome, abiejuose kolūkiuose žymią asmeninių pajamų dalį kolūkiečiai gauna iš pagalbinių ūkių.

Mes panagrinėjome kolūkiečių asmeninių pajamų sudėtį dviejuose kolūkiuose. Tačiau ir kituose kolūkiuose asmeniniams pagalbiniam ūkiams dar tenka labai svarbus vaidmuo, susidarant kolūkiečių būtinajam produktui. Pavyzdžiui, ekonomikos mokslų dr. T. Zaslavskaja nurodo, kad dabartiniu metu pusę asmeninių pajamų kolūkiečiai gauna iš asmeninių pagalbinių ūkių (7, p. 56).

Pajamų iš asmeninių ūkių lyginamasis svoris kolūkiečių šeimų visuomeninėse pajamose yra skirtingas ir priklauso nuo to, kioje gamybos šakoje dirba darbingi šeimos nariai, nuo jų turimos kvalifikacijos ir t. t. Pavyzdžiui, mechanizatorių, gyvulininkystės darbuotojų darbas visuose kolūkiuose apmokamas palyginti geriau. Vadinasi, šių kolūkiečių kategorijų asmeninių pajamų didesnioji dalis gaunama iš visuomeninio ūkio, ir pagalbiniam ūkiui čia tenka jau mažesnis vaidmuo.

Asmeninių pagalbinių ūkių įtaką kolūkiečių gamybiniam aktyvumui visuomeniniame ūkyje sąlygoja tai, koku santykiu jų asmeninės pajamos gaunamos iš visuomeninio ir asmeninio ūkio. Jeigu kolūkiečiai didžiąją dalį savo asmeninių pajamų gauna iš pagalbinių ūkių, jie būna mažai suinteresuoti dalyvauti visuomeninėje gamyboje. Tokiu atveju asmeniniai pagalbiniai ūkiai tampa ne visuomeninių ir asmeninių materialinių interesų derinimo sąlyga, o šių interesų priešpastatymo materialinis pagrindas. Kolūkiečių santykiai su visuomeniniu ūkiu formuojasi palaiptai, per ilgesnį laiką. Kolūkiečiui, buvusiam individualiniam valstiečiui, nueiti kelią nuo „mano“ iki „mūsų“ yra nelengvas dalykas. Šis perėjimas ypač užsitęsęs, jeigu kolūkyje susidaro ydingi vidaus santykiai. Panaši padėtis buvo iki 1965 m. Kėdainių rajono Ažytėnų kolūkyje. Šis kolūkis iki pastarųjų metų buvo atsiliekančių tarpe. Menkas buvo kolūkiečių darbo apmokėjimas, pašlijusi darbo drausmė. Pavyzdžiui, 1964 m. kolūkiečiams buvo priskaityta po 0,69 rb. (pinigais ir natūra) už darbadienį, ir tai kolūkis liko kolūkiečiams nemažai skolingas (14). Menkas darbo apmokėjimas menkai teskatino kolūkiečius dirbti visuomeninėje gamyboje, ir jie vis daugiau dėmesio skyrė savo asmeniniams pagalbiniam ūkiams.

Visuomeninės gamybos vystymasis ir tuo pagrindu augančios kolūkiečių asmeninės pajamos iš visuomeninio ūkio yra pagrindinė priemonė jų gyvenimo lygiui kelti. TSKP XXIII suvažiavime buvo nurodyta, kad numatyta liaudies gyvenimo lygio kėlimo plane lemiama grandis bus darbo apmokėjimo, darbininkų ir tarnautojų darbo užmokesčio ir kolūkiečių pajamų iš visuomeninio ūkio augimas (3, p. 45). Kolūkiečių pajamas iš visuomeninio ūkio šiame penkmetyje numatyta padidinti 35—40% (3, p. 33). Naujojo penkmečio direktyvose nurodoma, kad papildomas

kolūkiečių asmeninių pajamų šaltinis „taip pat yra jų asmeniniai pagalbiniai ūkiai“ (3, p. 33).

Kadangi kolūkiečių asmeniniai pagalbiniai ūkiai yra neatskiriamai susiję su visuomeniniu ūkiu, kolūkiai turi nemaža galimybių panaudoti juos kaip priemonę didinti kolūkiečių gamybiniam aktyvumui visuomeniniame ūkyje. TSKP CK ir TSRS Ministrų Taryba 1956 m. kovo 6 d. nutarime rekomendavo kolūkiams daryti dalinius žemės ūkio artelės įstatų pakeitimus ta prasme, kad asmeninio ūkio dydis būtų siejamas su kolūkiečių gamybinio aktyvumu visuomeniniame ūkyje. Tuo būdu pasiekama tam tikra priklausomybė tarp kolūkiečių gamybinio aktyvumo visuomeninėje gamyboje ir jų gaunamų pajamų dydžio iš asmeninių pagalbinių ūkių. Daugumoje respublikos kolūkių praktikuojamas asmeninių pagalbinių ūkių sumažinimas toms kolūkiečių šeimoms, kurių darbingieji nariai labai mažai tedirba kolūkyje arba ir visai nusišalina be pateisinamųjų priežasčių nuo darbo visuomeniniame ūkyje. Atskiruose kolūkiuose, skirstant pašarus ir ganyklas asmeniniams gyvuliams, atsižvelgiama į kolūkiečių gamybinį aktyvumą visuomeniniame ūkyje. Sąžiningai dirbantieji kolūkiečiai gauna didesnę ir geresnę ganyklos plotą, daugiau gauna pašarų asmeniniams gyvuliams.

Tačiau ne mažesnės reikšmės, negu pagalbinio ūkio reguliavimas priklausomai nuo kolūkiečių gamybinio aktyvumo, turi kolūkių ekonominė ir materialinė parama kolūkiečių asmeniniams ūkiams. Padėjus kolūkiečiams sparčiau įdirbti sodybinius sklypus, apsirūpinti pašarais, galima išlaisvinti didelius darbo rezervus visuomeniniam ūkiui. Yra apskaičiuota, kad vienos karvės priežiūrai, įskaitant pašarų paruošimą, kolūkiečių asmeniniuose ūkiuose per parą sunaudojama 4 valandos laiko. Kolūkiečių asmeninėje nuosavybėje esančių karvių priežiūros darbuose 1964 m. Lietuvos TSR buvo užimti 17 tūkst. žmonių, skaičiuojant, kad kiekvienas iš jų dirbo vidutiniškai po 290 darbo dienų.

Daug darbo sunaudojama sodybinio sklypo įdirbimui. Todėl suprantama, kad kolūkiuose reikėtų rimtai susirūpinti, kaip sumažinti darbo sąnaudas kolūkiečių asmeniniuose ūkiuose, ir tuo pačiu gauti papildomų darbo resursų. Šias darbo sąnaudas būtų galima sumažinti, panaudojant kolūkiečių asmeniniuose ūkiuose „mažąją mechanizaciją“. Tačiau tokių priemonių nėra. Todėl tenka ieškoti kitų būdų šiai problemai išspręsti. Atskiruose kolūkiuose, kuriuose didžioji dalis kolūkiečių sodybų yra vienoje ar keliose gyvenvietėse, prie sodybų paliekamas tik 0,15 ha sklypas sodui, daržovėms pasisodinti, likusioji sodybinių sklypų dalis yra bendrame masyve. Bendro ploto įdirbimui naudojama technika, tuo sutaupant kolūkiečių darbą. Tokiais atvejais kolūkis turi galimybę perkelti kolūkiečių sodybinių sklypų bendrą plotą į kitą vietą ir tuo pačiu panaudoti organines trąšas, kurios susikaupia kolūkiečių tvartuose. Teisingai elgiamasi tuose ūkiuose (pavyzdžiui, Kėdainių rajono K. Poželos v. kolūkyje ir kt.), kuriuose asmeniniams gyvuliams išskirtasis daugiamečių žolių arba mišinio plotas nušienaujamas šienapiovėmis, padedama kolūkiečiams apsirūpinti reikiamu mineralinių trąšų kiekiu, vykdoma individualinė statyba ir t. t.

Kolūkiečių asmeniniai pagalbiniai ūkiai nėra gamybinių jėgų stabdys žemės ūkyje, bet nepakankamo jų išsivystymo išdava. Tik visapusiškai vystant visuomeninę gamybą kolūkiuose, keliant darbo našumą visose žemės ūkio šakose, pribręsus sąlygos, kai žemės ūkio produktų gamyba asmeniniuose ūkiuose taps nebetikslinga.

ЭКОНОМИЧЕСКАЯ РОЛЬ ЛИЧНЫХ ПОДСОБНЫХ ХОЗЯЙСТВ В СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОМ ПРОИЗВОДСТВЕ И ЛИЧНОМ ПОТРЕБЛЕНИИ КОЛХОЗНИКОВ

И. ДВИЛЯВИЧЮС

Резюме

Развитие общественного хозяйства колхозов и совхозов — это главное условие для создания изобилия сельскохозяйственных продуктов в нашей стране. Но общественное производство в своем развитии не достигло того уровня, который позволил бы отказаться от производства сельскохозяйственных продуктов в личных подсобных хозяйствах населения.

В данной статье делается попытка проанализировать социальную сущность личных подсобных хозяйств колхозников, а также их экономическую роль в сельскохозяйственном производстве и личном потреблении колхозников.

Экономическая сущность личных подсобных хозяйств колхозников определяется отношениями личной собственности. Поскольку колхозники определенную долю средств потребления получают от общественного хозяйства, личные подсобные хозяйства составляют лишь часть их личной собственности. Эти хозяйства не составляют и не могут образовывать какого-либо самостоятельного экономического уклада. Поэтому они принципиально отличаются от бывших единоличных крестьянских хозяйств.

Экономическая роль личных подсобных хозяйств колхозников в сельскохозяйственном производстве выражается в том, что: а) производятся те продукты, которых недостаточно выпускается в общественном хозяйстве, б) создаются более благоприятные условия для увеличения государственных закупок сельскохозяйственных продуктов в общественном хозяйстве колхозов.

Так, в личных хозяйствах колхозников в настоящее время выращивается значительная доля картофеля, овощей и фруктов. По нашим подсчетам, в 1965 году удельный вес личных подсобных хозяйств колхозников в посевах картофеля и овощей в Литовской ССР составил 38,3%, а общественного хозяйства колхозов — только 25,8%. Однако роль личных подсобных хозяйств колхозников в производстве продуктов растениеводства менее значительная, чем в производстве продуктов животноводства. В 1965 году в личной собственности колхозников в Литовской ССР находилось 26,1% крупного рогатого скота, а в общественном хозяйстве колхозов — 41,5%; коров — 30,2% и 34,6%; свиней — 33,0% и 35,9%; овец — 68,9% и 21,2%; птицы — 61,9% и 9,1% (9, стр. 22; 10). Естественно, что пока значительная доля продуктов животноводства производится в личных хозяйствах колхозников.

Поскольку мясо, молоко, картофель и овощи для личного потребления колхозники производят в подсобных хозяйствах, это в значительной степени способствует увеличению государственных закупок этих продуктов в общественном хозяйстве колхозов.

Производство сельскохозяйственных продуктов в личных подсобных хозяйствах колхозников соответствует не только личным интересам колхозников, но и всего социалистического общества на данном этапе развития производительных сил в сельском хозяйстве.

В настоящее время в совокупном доходе семей колхозников значительная доля приходится на личные подсобные хозяйства. Поэтому

они дополнительно к распределению доходов по труду от общественного хозяйства являются важным условием вовлечения колхозников в общественное производство и сочетания общественных и личных интересов. Влияние личных подсобных хозяйств на материальную заинтересованность колхозников зависит от уровня экономического развития колхоза и соответственно от уровня оплаты труда. В тех колхозах, где увеличивается оплата труда, улучшаются культурно-бытовые условия жизни, колхозники активно участвуют в общественном производстве, заботятся о развитии общественного хозяйства. Личные интересы колхозников все более склоняются к общественному производству. И, наоборот, в тех колхозах, где оплата находится на низком уровне, где слабая организация труда, личные интересы колхозников в основном направлены на подсобные хозяйства.

Развитие личных подсобных хозяйств колхозников, их экономическое значение всецело зависят от уровня развития общественного хозяйства колхозов. Поэтому всемерное развитие общественного производства колхозов, повышение производительности труда во всех его отраслях будут способствовать тому, что производство в личных подсобных хозяйствах станет целесообразным.

LITERATURA IR ŠALTINIAI

1. V. Leninas. Raštai, t. 33, V., 1955.
 2. TSKP suvažiavimų, konferencijų ir CK plenumų rezoliucijose ir nutarimuose, d. III, V., 1956.
 3. A. Kosyginas. TSKP XXIII suvažiavimo direktyvos dėl 1966—1970 metų penkmečio plano TSRS liaudies ūkiui vystyti, V., 1966.
 4. Lietuvos Komunistų partijos XV suvažiavimas, V., 1966.
 5. Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės Žinios, 1965, Nr. 9, akto Nr. 85.
 6. Ketvirtis amžiaus socializmo keliu, V., 1965.
 7. Т. И. Заславская. Распределение по труду в колхозах, изд. Экономика, М., 1966.
 8. Tarybų Lietuvai 25 metai, Statistikos duomenų rinkinys, V., 1965.
 9. Lietuvos TSR žemės ūkis. Trumpas statistikos duomenų rinkinys, V., 1966.
 10. Lietuvos TSR CSV žemės ūkio statistikos skyriaus suvestinės apyskaitos.
 11. Lietuvos TSR kolūkių metinės suvestinės respublikinės apyskaitos už 1959 ir 1965 metus.
 12. Kėdainių rajono Aristavos ir Ždanovo v. kolūkių 1965 m. metinės apyskaitos.
 13. Kėdainių rajono Ždanovo v. kolūkio 1963 ir 1964 m. metinės apyskaitos.
 14. Kėdainių rajono Ažytėnų kolūkio 1964 m. metinė apyskaita.
-